van den Staat, spreekt van zelf. Maar dat dit uitdrukkelijk wordt voorgeschreven ten opzichte van de Kerkgenootschappen moet den indruk geven, alsof juist van deze bijzonder gevaar te duchten was, dat zij deze gehoorzaamheid aan de Staatswetten zouden weigeren en derhalve onder een sterk politie-toezicht moesten geplaatst worden. In zooverre is het dus volkomen juist, dat de Commissie voorstelt deze bepaling zonder meer te schrappen. Maar een reëele beteekenis heeft deze wijziging natuurlijk niet. Van bijzondere maatregelen door de Regeering genomen om dit toezicht uit te oefenen, was nimmer sprake. Het wegvallen van dit artikel zal in den werkelijken toestand geen verandering brengen.

Van meer beteekenis is zeker de wijziging in Artikel 170 voorgesteld. Reeds op zich zelf mogen we dankbaar zijn, dat de hinderlijke uitdrukking, dat openbare godsdienstoefening binnen gebouwen en besloten plaatsen *toegelaten* wordt, uit de Grondwet vervallen zal, wanneer deze voorstellen worden aangenomen. De Staat heeft niet *toe te laten*, dat een Kerk hare godsdienstoefeningen mag houden binnen haar Kerkgebouwen, alsof dit een soort gunst was. Zoodra de Kerk buiten hare gebouwen op de publieke straat godsdienstoefeningen wil gaan houden, kan er sprake van wezen, of de Staat dit wil veroorloven of niet, want de publieke straat is eigendom van den Staat en daarover heeft de Staat te zeggen. Maar wat de Engelschman zegt: my home is my castle en wij in onze zeemanstaal uitdrukken: ik ben kapitein op mijn eigen schip, geldt ook van de Kerk. In haar eigen gebouwen en besloten plaatsen heeft de Kerk van zelf het recht om godsdienstoefeningen te houden, en zelfs het felt, dat deze godsdienst-oefeningen openbaar, d.w.z. voor ieder toegankelijk zijn, verandert hieraan niets. En nog bedenkelijker werd deze bepaling door de toevoeging, dat deze toelating of permissie aan de Kerken geschonken, toch weer beperkt werd door het: behoudens de noodige maatregelen ter verzekering der openbare orde en rust. Al heeft ook deze bepaling in de practijk aan de Kerken geen nadeel toegebracht, wanneer een Regeering, die de Kerken vijandig gezind was, daarvan misbruik wilde maken, zou zij de Kerken wel degelijk in haar vrijheid kunnen belemmeren. Men denke slechts aan wat bij de Afscheiding is geschied.

De Commissie heeft daarom deze heele bepaling weggelaten. Zij spreekt over de openbare godsdienstoefeningen *binnen* de gebouwen en besloten plaatsen met geen woord. Niet omdat de Grondwet het *toelaat*, maar omdat de Kerken van zelf het *recht* daartoe hebben, zullen zij deze godsdienstoefeningen kunnen houden. Ook van het nemen van maatregelen tegenover deze kerkgenootschappen ter verzekering van de openbare orde en rust zal geen sprake meer wezen. Een godsdienstoefening *binnen* een kerkgebouw heeft immers met de openbare orde en rust niets te maken.

Wel daarentegen heeft de Commissie het noodig gekeurd in de Grondwet een bepaling op te nemen, waardoor het houden van openbare godsdienstoefeningen *buiten* gebouwen en besloten plaatsen geoorloofd wordt verklaard. Volgens de bestaande Grondwet is dit geoorloofd op plaatsen, waar dit volgens de wetten en reglementen, die in 1848 bestonden, was toegelaten. De bedoeling van dit artikel is bepaaldelijk, dat het houden van openbare processies door de Roomsche kerk in 't algemeen verboden werd, maar alleen werd toegelaten, waar het volgens vroegere wetten en reglementen wel geoorloofd was. Wordt het nieuwe voorstel wet, dan zullen deze openbare godsdienstoefeningen overal geoorloofd zijn, tenzij naar aanleiding daarvan gevaar bestaat voor verstoring der openbare orde en rust. Tegen deze voorgestelde bepaling zal wel niemand ernstige bezwaren hebben. Voor openbare godsdienstoefeningen op de publieke straat is het noodig, dat de wet deze toestaat; en dat daarbij de Regeering het recht krijgt, zulk een openbare godsdienstoefening te verbieden, wanneer gevaar dreigt, dat de openbare orde en rust zullen verstoord worden, spreekt ook vanzelf. De Overheid heeft voor de openbare orde en rust te zorgen. Eigenlijk had na deze bepaling de tweede alinea kunnen vervallen. Indien alle openbare godsdienstoefeningen buiten kerkgebouwen en besloten plaatsen geoorloofd zijn, dan is het volkomen overbodig daaraan nog toe te voegen, dat zulk een openbare godsdienstoefening geoorloofd is, waar zij in 1848 naar de wetten en reglementen was toegelaten. Dat deze alinea toch behouden bleef en naar de additioneele artikelen werd overgebracht, is dan ook blijkbaar geschied om de verkregen rechten der Roomsche Kerk te dien opzichte te handhaven. Het houden van een openbare godsdienstoefening op straat kan door de Overheid belet worden volgens het thans vastgestelde artikel, wanneer daaruit gevaar zou ontstaan voor verstoring van de openbare orde en rust. Maar op die plaatsen, waar de Roomschen het het processierecht hebben, kan de Overheid zulk een processie niet verbieden; zij kan alleen maatregelen nemen ter verzekering van de openbare orde en rust, bijv. door de straat, waardoor zulk een processie gaat, af te zetten door politieagenten, of door te bepalen welken weg zulk een processie zal moeten nemen.

Tegen deze nieuwe bepaling hebben we geen bezwaar, in zooverre terecht is opgemerkt, dat onder de bestaande Grondwet alle mogelijke vereenigingen publieke optochten mogen houden, zelfs socialistische en communistische, maar dat aan de Kerk alleen dit betreden van het publieke terrein verboden was. Maar voor onze eigen Kerken heeft deze wijziging practisch geen de minste waarde. Er moge wel eens gekibbeld zijn over de vraag, of volgens dit Artikel het houden van zendingsfeesten en van straatpredikatiën wel geoorloofd was, maar belemmerd zijn beide toch niet. Zelfs de optochten van het Leger des heils werden toegelaten, omdat zij geen openbare godsdienstoefeningen waren. De eenige Kerk, die van de voorgestelde wijziging profijt zal trekken, is de Roomsche Kerk. Zij zal voortaan ook in protestantsche plaatsen openbare processies en godsdienstoefeningen op straat kunnen houden. Prof. Fabius had volkomen gelijk, toen hij in een recensie van Mr. Borret's dissertatie schreef, dat de wijziging van dit artikel feitelijk alleen een Roomsch belang gold.

Heel de winst, die deze Grondwetsherziening brengen zal, komt ze naar de voorstellen der Commissie tot stand, zal dus aan de *Roomsche Kerk ten deel vallen*. Of de Grondwetsherzieningscommissie dit aldus bedoeld heeft, laten we in 't midden. Maar het feitelijk resultaat zal wezen, dat deze voorgestelde Grondwetswijziging aan de Protestantsche Kerken geen enkele bate zal brengen, maar wel aan de Roomsche Kerk een recht zal schenken, dat reeds lang door haar begeerd werd.

Te meer mogen we daarom dankbaar zijn, dat althans enkele leden der Staatscommissie getoond hebben een breederen blik te bezitten. Prof. Anema diende een afzonderlijke nota in, die in haar geheel handelt over de positie van de Kerk en verschillende voorstellen behelst om de rechtspositie der Kerken en het verband tusschen Kerk en Staat beter te regelen. En de heer Schaper bracht in zijn afzonderlijke nota aan het slot ook Artikel 171 ter sprake. Op deze beide nota's komen we in een volgend artikel terug.

Dr. H. H. K.

Leestafel.

1. L. DE HARTOG-MEIJES, VERBORGEN WEGEN. 'n Werk, als proeve van boekkunst, weldadig aandoend door voornaamheid. Kwartijn in zwarten band met op z'n rug, in gouden letters, den titel. Op de voorzij, een door breede goudstrepen omlijnd vierkant en daarin, tusschen boektitel en auteursnaam, DAGBOEK en ook dat weer in goudschittering. Zoo ook de achterzijde van den band, waar de naam van den Uitgever, J. PLOEGSMA, te ZEIST op prijkt.

De bladzijden door dezen band omvangen, oud-Hollandsch papier, met er op een elkaar kruisende boven- en onderlijn in rood en daaronder in kloeke letters de tekst. Het Bijbelwoord in grooter, het daaraan verbonden meditatiewoord in kleiner letters.

'n Lust voor de oogen, dit werk, waarmee JAC. JONGERT te ROTTERDAM in sierkunst, in drukkunst G. J. VAN AMERONGEN te Amersfoort, hun bedrevenheid toonen.

Maar ook een lust voor het, naar verborgen-omgang-met-God zoekend hart, dit werk, waarin MEVROUW DE HARTOG in wondere charme haar genadegave toont van, door in stil-zinnen op Bijbelwoord, opvoeren tot God-genieten.

»Bedoeling dezer overdenkingen is, de Bijbelsche geschiedenis te doen zien als de geschiedenis van het menschenhart, dat God vindt. Dit boek maakt geen aanspraak op exegetische juistheid. Het wil enkel den geestelijken zin van den overgeleverden tekst toonen, gelijk deze zich voordeed aan een overdenkende ziel".

Dús haar WOORD VOORAF.

Zoo wil dit boek van religieuze innigheid, van echt christelijke mystiek, waarmee de Schrijfster, naar het mij voorkomt het doel, dat zij er zich mee stelde, bereikt heeft, dan ook beoordeeld.

In onze, vaak meer miskende dan gekende VIJF ARTIKELEN TEGEN DE REMONSTRANTEN wordt gesproken van »heilige oefeningen" en daartoe behoort dan naast Gebed en Zelfonderzoek, ook Meditatie.

Aan de heilige oefening der meditatie zal dit boek van »Verborgen Wegen" ten goede kunnen komen.

2. EVERARD GEWIN: IN DEN RÉVEILKRING. Baarn. Hollandia-Drukkerij 1920.

Na al wat over den Réveil ten onzent geschreven is, en ik gedenk daarbij nog steeds met hooge waardeering de studie van mijn leermeester A. PIERSON, OUDERE TIJDGENOOTEN, is het schrijven van dit boek geen overbodig werk geweest. De Schrijver heeft er de kennis van den Réveil zooal niet door verhelderd, dan toch zeker verrijkt.

»Mijn kennis van den Reveilkring" zoo vertelt hij, »berust voor een groot deel op eenige onuitgegeven dagboeken en memories en op onuitgegeven brieven ten getale van ongeveer 5000". En onder degenen, die hem, door inzage te geven dier documenten, bronnenstudie mogelijk maakten, noemt hij den hoogleeraar S. KOENEN te BENNEKOM, den heer A. J. DA COSTA te Amsterdam en MEVROUW KLUIT—DE CLERCQ.

Uit al deze hem toevertrouwde schatten heeft hij metterdaad nieuwe, tot dusver nog onbekende dingen voortgebracht.

De heer EVERARD GENIN, zijn voornaam doet mij denken aan parentage met wijlen den Utrechtschen predikant, dien ik als student, toen hij nog te ASCOUDE stond, op de EBIGTHON-meetingen in de Schotsche kerk te Amsterdam leerde kennen en met wien ik steeds bevriend bleef, — de heer EVERARD GEWIN dient zich aan als iemand, die, »ook wanneer hij de godsdienstige overtuiging van de Réveil-menschen niet deelt", nochtans, die overtuiging »met juistheid en onpartijdigheid heeft getracht te schetsen". Ik meen, dat hem dit ook gelukt is.

En wat hem óók gelukt is, hij doet die menschen voor zijn lezers *leven*.

Heeft hij getracht *mens hen* te teekenen, »menschen in hun verhevenheid en kleinheid, lust en leed", hij heeft dit ook bereikt.

'n Inleidend hoofdstuk, VAN DE ONTWAKING betiteld, schetst den tijd van het ontstaan van den Réveil en daarin dat ontstaan zelf zoo in het buitenland als ten onzent. »Geloofsdrift, evangelisatiedrang en warmte van wereldsche genoegens waren kenmerken van dien kring" en: »de voorvaderlijke vroomheid wilde men in eere herstellen door het houden van huisgodsdienstoefeningen; de réveilmannen gingen 's morgens en 's avonds in hun gezin voor in bijbellectuur en knielend gebed".

Maar niet bij allen ging dat zonder slag of stoot. Zoo lezen we van de CLERCQ dat hij »eerst in 1829 gevoelde, dat hij zijn dienstboden bij den huisdienst moest laten binnenkomen, maar er geen moed toe had. Toen hij er echter toe gekomen was, vond hij het een natuurlijke zaak."

Bijzonder instructief zijn de, in dit hoofdstuk, aan Ds. NICOLAAS SCHOTSMAN gewijde bladzijden.

Van de praedestinatieleer, die door den heer v. ZUYLEN »wel zeer sterk werd gehuldigd", heet het, dat zij »door schier alle andere »Nederlandsche réveilvrienden werd beleden". De lezer verneemt echter ook, »dat BILDERDIJK begreep, dat de teergevoelige CAPADOSE er aanvankelijk moeite mee had en dat da Costa's ziel door zwaren angst geteisterd werd door dit probleem (1823)". Terwijl op p. 13 staat: »Groen van Prinsterer (1833 en 1836) vindt dat vele argumenten, die door de voorstanders van deze leer worden gehanteerd, geen steek houden. Hij vindt, dat zij aan de algenoegzaamheid van Christus offerande te kort doet en dat, om Gods rechtvaardigheid te doen uitblinken, de rampzaligheid van zoovele menschen niet noodig is."

Maar dit was dan ook in '23 en '36.

Doch genoeg over dit inleidend Hoofdstuk, dat op zijn vier laatste bladzijden ook een schets geeft van »het intiem verkeer van die enkele mannen, die hun felle woorden slingerden tegen den heerschenden geest." Aandoenlijk is het slot, waarin verteld wordt van dien eenvoudigen man uit Workum, die aan BILDERDIJK een brief van dank en bemoediging zendt en omdat hij in zijn armoe niet veel had weg te geven, méden brief een pot met kievitseieren verzendt om te verdeelen onder »de drie strijders tegen den geest der eeuw: BILDERDIJK, CAPADOSE, DA COSTA".

Van drie volgende hoofdstukken gaat het 2e over MEVROUW GROEN VAN PRINSTERER, het 3e over Dr. A. CAPADOSE, en het vierde over DA COSTA EN DE CLERCQ.

'n Register van namen vergemakkelijkt het zoeken.

3. De Kamper Uitgever J. H. KOK zond ons zijn Maranatha-KALENDER voor 1921.

Ook deze kalender is weer bewerkt door Ds. J. J KNAP Cz. en Dr. J. C. DE MOOR. De vergelijking met wat dit tweetal voor den kalender van het nu bijna afgeloopen jaar hebben geleverd, kan met wat zij voor dezen leverden, doorstaan. Dien voor 1920 gebruikte ik met veel genoegen bij den huisdienst. Het schild in gedekte kleur geeft een mooie beelding van Jesaja's »Wachter, wat is er van den nacht?" Als premieboek ontvangt de kooper het aardig verhaal: DE HERBERGIER VAN LEIDSCHENDAM.

Maar gelukkig zijn de bezitters. Want naar ik verneem, is deze kalender, evenals die van het vorige jaar, reeds vóór de verschijning totaal uitverkocht.

G.

Buitenland.

Duitschland. De verbroedering der volken. De gewezen rijkskanselier van Duitschland Dr. Michaëlis liet zich in de *Furche* hooren over de verbroedering der volken die met elkander in oorlog zijn geweest. Zijn oordeel heeft beteekenis, omdat hij als hoogste dienaar der Kroon in de gelegenheid geweest is achter de schermen te zien. Dr. Michaëls waarschuwt er tegen dat niet voorbarig naar zulk een verbroedering gestreefd worde. Het spreekt volgens hem vanzelf, dat de Christenen van alle landen elkander de hand reiken. Zij die in waarheid discipelen van den Heere Jezus zijn, moeten zoo spoedig mogelijk de banden met broeders over de grenzen weder aanknoopen. Zij behooren elkander te ontmoeten. En dit gebeurt reeds niet in geringe mate.

Maar bedenkelijk is het om, voordat de tijd daarvoor rijp is, er toe over te gaan de officieele samenbinding door internationale Christelijke vereenigingen of wereldbonden opnieuw tot stand te brengen, want de leugen heeft op vreeselijke manier in de verloopen zes jaar de geheele wereld beheerscht. De Christenen vooral der Angelsaksische landen zijn op ongekende wijze onder den invloed eener georganiseerde satanische leugen geweest, zoodat zij met geheel valsche begrippen op de samenkomsten met Christelijke Duitsche kringen zouden verschijnen. Vooral de Engelschen hebben er zich nooit aan gewend, zich voor de handelingen hunner regeering verantwoordelijk te gevoelen. Engelschen en Amerikanen weten niet hoe het in andere landen gesteld is, zelfs zij niet die de verantwoordelijkheid dragen. En daarom is het niet mogelijk dat de Duitsche Christenen zich met de Engelschen aan een tafel gaan zetten met de vooropgezette voorwaarde, dat het verledene moet voorbij zijn, dat men alleen maar zien moet op de toekomst, en dat van nu af het rijk van Christus over de grenzen der landen heen gebouwd worde.

Dit is innerlijk onwaar. Het zou slechts een verheling der waarheid zijn. Christus is in de wereld gekomen, opdat Hij aan de waarheid getuigenis geven zou, en Hij is daarom Koning omdat Hij voor de waarheid getuigd heeft. Dat is een taak vol doornen. Christus is er door aan het kruis genageld. Maar wij kunnen ons aan de moeilijke taak om ook met de Christenen van over de grenzen de waarheid onder de oogen te zien en voor de erkende waarheid en voor de blootgelegde schuld van weerszijden te buigen, niet onttrekken. Wanneer het daarna mogelijk is, elkander met volle, broederlijke liefde zonder voorbehoud de hand te reiken, kan iets nieuws, iets heerlijks geboren worden, maar niet eer. Dus geen voorbarige, onrijpe Christelijke wereldbondpolitiek, maar geheele bereidvaardigheid tot medewerking om de waarheid te laten triumfeeren, in broederlijke gemeenschap misverstand op te helderen, datgeen uit den weg te ruimen wat het komen tot overeenstemming verhindert en gaarne te vergeven".

Tot dusver Dr. Michaëlis. Wij kunnen zijn vertoog verstaan. Het is echter te vreezen, dat wanneer het ooit tot besprekingen komt gelijk Dr. Michaëlis die wenscht om tot »verständigung« te komen, de geesten nog meer van elkander zullen verwijderd worden. Alleen wanneer de Heilige Geest gaat overtuigen van zonde, zal het anders worden. De Heilige Geest moet arbeiden om de volken te overtuigen, dat de Heere, als een oordeel over de zonden der volken, den vreeselijkste van alle oorlogen heeft ontketend, waarvan de jammerlijke gevolgen nog steeds voortduren. Als het Christenvolk van Duitschland dit leert verstaan, wanneer de Engelsche en de Fransche Christenen dit gaan inzien, en als gevolg daarvan zich rekenschap geven welke zonden het zijn waarover de Almachtige zijn wraakzwaard heeft opgeheven, dan smelten de harten samen, en is vruchtbaar werk te wachten.

Dezer dagen lazen wij hetgeen Dr. J. H. Gunning J.Hz. in zijn »Reisindrukken« schreef: »Hoe komt het toch, dat Engeland nimmer met de Ieren vrede heeft kunnen sluiten?

Omdat Engeland alleen heerschen, maar niet op voet van gelijkheid leven kan met eenig volk ter wereld. Voor inferieure volken is het een ideale meester. Het zorgt wel dat ook daár zijn eigen belangen nummer één blijven, maar het zorgt ook op uitnemende wijze voor de overwonnenen. Die genieten al spoedig onder Engelsche vlag veel grooter vrijheid en veel reëeler bescherming dan zij onder hun eigen regeeringen bezaten. Maar een superieur volk, of ten minste een ras, dat met hen gelijk staat, kennen en erkennen de Engelschen niet, nooit en nergens. Zij kunnen niet opschieten met menschen die hun niet gehoorzamen, en zonder ook iets uit de lessen der historie te leeren, gaan zij voort met te onderdrukken en te vervolgen, hopende dat de genégerden eindelijk wel zullen leeren Engeland lief te krijgen, en met gelatenheid hun rol van onderdrukkers spelende, overtuigd dat de Voorzienigheid het aldus over hen beschikt heeft. Het ergste van alles is, dat Engeland dit niet inziet, dat het deze rol, onbewust van haar afschuwelijkheid, als eene vanzelfsheid vervult. Dat heb ik in den afgrijselijken oorlog tegen de Boeren zoo gevoeld. Engeland meent niet anders te kunnen, te mogen, te moeten, en waar heel de niet-Engelsche wereld scheldt of hoont of in verontwaardiging oplaait, kijkt de Engelschman met rustig geweten de menschen aan en vraagt: »Maar wat wil jullie dan toch, ziet ge dan niet dat de nood ons is opgelegd?»

En zoo is Ierland, dat in 750 jaren niet bevredigd kon worden en niet tot rust kon komen, een geweldige kritiek op Engeland's doen en laten. Maar helaas, een kritiek, die voor Engeland zelf zonder uitwerking is".

Zoo schreef Dr. Gunning in 1913. Ach dat de geweldige crises die én Duitschland én Engeland, ja al de volken teisteren, leidden tot een bukken voor den hoogen God door de belijders van den Christus in alle landen. Dan zou er niet gevraagd worden: Gij moet eerst erkennen dat uw volk en regeering hierin misdeed, of daarin zondigde, anders kunnen we niet saam bidden en saamwerken. Dit was nog denkbaar geweest na den Tranvaalschen oorlog, toen onze Afrikaansche broeders een z.g. „zaaksgerechtigheid" tegenover Engeland hadden. Maar daarvan is bij den grooten worstelstrijd die achter den rug ligt, geen sprake. Engeland's imperialisme, Frankrijk's revanche-politiek, Duitschland's roepen: „An das Duitsche Wesen, soll die Welt genesen" enz. enz. dit alles spreekt te duidelijk. En wanneer de Geest des Heeren over Gods volk komt, dan wordt door de kinderen Gods de schuld van hun land ook hún schuld en roepen zij eendrachtelijk om ontferming. Zoo is het geweest in de dagen van het Réveil, na de oorlogen die Napoleon verwekt had, waardoor een zee van ellende over de volken uitgegoten was. Toen erkenden de belijders des Heeren dat God in Napoleon een geesel gewekt had. Toen werd over de volken een geest van genade, gebed en geloof vaardig. En daardoor werd den natiën redding geboden.

Nu is het een waarheid, dat de geschiedenis zich niet herhaalt. Maar ook blijft het een eeuwige waarheid, dat God zich op het geroep van Zijn volk ontfermt.

WINKEL.

Officieele Gerichten.

Kort Verslag van de vergadering der Classis Brielle op 10 Nov. 1920 te Hellevoetsluis.

1o. De voorzitter der vorige vergadering opent op de gebruikelijke wijze.

2o. De credentiebrieven worden nagezien. Een diaken ontvangt keurstem, een kerk heeft een instructie.

3o. Het Moderamen wordt als volgt geconstitueerd; Ds. Verrij, praeses; Ds. De Mildt, assessor; Ds. Vesseur, scriba.

4o. De praeses wijdt terwijl de afgevaardigden der kerken zijn opgestaan een woord ter gedachtenis aan Dr. A. Kuyper. Hij spreekt over het zeer groot verlies, en toch zooveel stof hebben om den Heere te danken voor wat Hij in hem ons schonk.

5o. De notulen worden gelezen en met dank goedgekeurd.

6o. Ds. Moll en Vesseur worden gefeliciteerd. Ds. Deddens verwelkomd.

7o. Rondvraag naar Art. 41 K.O. De kerk van A. doet mededeeling, dat door haar geleend is aan de schoolvereeniging te R. f 6000. De actestukken worden nagezien. Deze zaak verder geregeld. De kerk van N. H. vraagt advies in een tuchtzaak, wat gegeven wordt.

8o. Instructie van de kerk van M.; Verzoek om advies inzake den Heer J. te W. ter onderzoeking om een stichtelijk woord te mogen spreken. Na de gehoorde verklaring der kerk van M. kan de classis op deze zaak niet ingaan.

9o. Behandeling ingekomen stukken: *a.* Van Br. K. te A. het verzoek om in de kerken der classis een stichtelijk woord te mogen spreken. Het verzoek kan niet worden ingewilligd. *b.* Van de Partic. Synode van N.-Brabant en Limburg een opwekking voor het Evangelisatiewerk. *c.* Van de Dep. der Particul. Synode Zuid-Holland (Z.) inzake Art. 13 K.O ter opvolging van het advies der Gen. Syn. verhooging van de pensioenen der Em. pred., pred. weduwen- en weezen; met algemeene stemmen aangenomen.

10o. Rapport van de kerkvisitatoren D. D. Verrij en van Lummel.

11o. De classicale collecten worden geïnd de vacaturebeurten geregeld.

12o. Behandeling van de vragen van de kerk van Ouddorp volgens punt b. van het agendum; 1. Op welke wijze kunnen de plaatselijke kerken de taak volbrengen door het Syn. Getuigenis ons op de schouders gezet? 2. Of er mogelijkheid bestaat een Kerkbode uittegeven door de classis, met het doel ter voorlichting ten opzichte van de dwalingen? 3. Of de Dienaren des Woords naar toebeurten een inleiding kunnen houden op de classis vergad. over die dwalingen? 4. Op welke wijze de fin. positie van onze voorgangers is te regelen met het oog op eventueel ongeschikt worden tot zijn dienst? Voor zoover mogelijk ontvangt de kerk van Ouddorp voldoende antwoorden.

13o. De korte notulen worden gelezen.

14o. De Voorz. gaat in dankzegging en gebed voor en sluit de vergadering.

Op last der Classis Brielle.
J. VESSEUR, scriba.

Kort verslag van de Vergadering der Classis Axel, gehouden 28 Oct. 1920 te Terneuzen.

Art. 1. Namens de roepende kerk van Zaamslag opent Ds. de Walle de vergadering. Nadat gezongen is Ps. 25:2 en gelezen Joh. 16:1—14, gaat hij voor in gebed.

Art. 2. De credentialen worden nagezien en in orde bevonden.

Art. 3. Het moderamen wordt aldus vastgesteld: praeses Ds. Thielen, scriba Ds. de Walle, assessor Ds. Goris.

Art. 4 De praeses spreekt namens de classis zijn blijdschap uit over het feit, dat Ds. de Walle voor de classis behouden bleef. Evenecns wordt Ds. Thielen door den assessor toegesproken, naar aanleiding van het op hem uitgebrachte beroep, en de wensch uitgesproken, dat hij vrijmoedigheid moge vinden om te bedanken.

Notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Art. 6. Ingekomen stukken- Schrijven van Br. Bakker, dat hij zijn benoeming tot lid van de commissie ter voorbereiding eener Prov. Oud. Conf. aanneemt. Van de Prov. Syn. van N.-Br. en L. om meerderen steun. Deze arbeid wordt aanbevolen. Verzoek van de kerk van Oostburg (dienst Aardenburg) om eenmaal per maand een vacaturebeurt. Eén Zondag in de eerstkomende drie maanden wordt toegezegd.

Art. 7. Rondvraag. Art. 41 D. K. O. De kerk van Axel verzoek verlaging van het percentagecijfer. Wordt toegestaan. De kerk van Neuzen wil een uniforme regeling inzake kerkelijke huwelijksinzegening bij gemengde huwelijken. De classis gaat hierop niet in. Oostburg vraagt advies in een geval van separatie, en ontvangt tevens vacaturebeuren.

Art. 8. Verslag van de commissie tot voorbereiding der Prov. Oud. Conf. De classis gaat met de voorstellen accoord. De eerste Conf. zal Mei 1921 te Goes gehouden worden.

Art. 9. De kerk van Hoek ontvangt de gevraagde subsidie. Ds. Groeneveld brengt rapport uit aangaande de zending der Geref. kerken in Z., N.-Br. en L. De classis dringt met klem aan op verhooging der zendings-bijdragen. Nog dit jaar zal een extra collecte voor dit doel gehouden worden. Ds. de Walle rapporteert inzake de Prov. regeling Art. 13 D. K. O.

Art. 10. Benoemingen: Class. Corr. Ds. Groeneveld. Class. Quaestor Ds. Groeneveld. Kerkvisitatie: Ds. Groeneveld en Ds. de Walle, de andere dienaren plaatsvervangers. Approb: de kerken van Axel, Zaamslag, sec. Neuzen. Zending: Ds. Groenveld, sec. Ds. Goris. Rijn Pruisen, Evang. N.-Br. en L. Ds. Thielen. Collecten: Ds. v. d. Wal, sec. oud. M, Riemens. Hulpbeh. kerken: Ds. Goris. Art. 19 D. K. O. Ds. de Walle, Ds. Thielen. Vacaturebeurten Ds. de Walle, sec. oud. Sanderse. Hulpbeh. Idioten: oud. J. Roose-Couvée. Art. 13 D. K. O Prov. Dep. Ds. de Walle. Art. 13 D. K. G. Class. Dep. Ds. Thielen, sec. Ds. de Walle.

Art. 11. Roepende kerk voor de volgende vergadering is Axel. Tijd de 3e. Donderdag in Januari. Plaats Terneuzen.

Art. 12. Nadat de assessor voorgegaan is in dankgebed, sluit de praeses de vergadering.

Op last der Classis.
J. R. GORIS, h. t. assessor.

Ingezonden Stukken.

Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie

Geachte Redactie,

In uw nummer van 21 dezer bespreekt Gij wat ik onlangs — Gij gedoogt wel, dat ik het blad noeme — in de *Gereformeerde Kerkbode* alhier schreef over het besluit der Haagsche Synode, om tot het leeraarsambt in het Hervormde Genootschap alleen toe te laten kweekelingen der Rijks-Universiteiten.

Gij noemt dat eene critiek over uwe opmerkingen in zake het klein getal studenten, dat zich dit jaar aan die Universiteiten deed inschrijven voor de theologie, en over bovenvermeld synodaal besluit.

Dit is een abuis. Gelijk reeds het volgende doet zien.

Uwe beschouwingen toch kwamen voor in het *Heraut*-nummer van 7 Nov. l.l., en wat ik schreef, staat in de *Kerkbode* van 31 Oct. l.l.

Critiek over iets wat nog niet het licht zag, is uiteraard moeilijk denkbaar.

Ik achtte vooris zeer begrijpelijk, dat de Haagsche Synode in het door haar bestuurde Genootschap predikanten weren wil, die hunne opleiding uitsluitend genoten aan de Vrije Universiteit of de Theologische School te Kampen. Zulks met verwijzing naar de uitspraak van *De Nederlander* van Groen van Prinsterer, dat het Kerkgenootschap alleen scheen te bestaan, om de gemeenten kerkelijk te gronde te richten; naar het oordeel van Mr. Mackay, dat de bedoeling met de synodale organisatie was, de Gereformeerde Kerk te doen verdwijnen; naar het getuigenis van Dr. Gunning, dat die organisatie was uit den geest des afvals; naar het woord van Dr. Kuyper, dat zij door God vervloekt is. Aan zulk eene organisatie te verwijten, dat zij de Vrije Universiteit en de school te Kampen niet als opleidingsinstituut voor haar leeraars begeert, docht mij minder redelijk.

Naar uw meenen, zal de Synode met die verdediging weinig »in haar schik« wezen, en wel denken: »non tali auxilio«.

Hierop moge ik antwoorden, niet bedoeld te hebben, »schik« aan de Haagsche Synode te geven, noch mij tot hulpbetoon tegenover haar geroepen te voelen.

Ook zou mijne redeneering, gebouwd op den aard der synodale organisatie, onjuist zijn. Het zou niet onredelijk zijn, deze Synode hare verkeerde daden te verwijten. Zelfs niet, als die voortvloeien uit haar wezen? Laat ons dan ook aan de Roomsche bisschoppen verwijten, dat zij hunne »geestelijken« niet uit de Vrije Universiteit willen trekken.

Nog voert Gijeen argument ad hominem aan: ik heb immers meer dan eens gepleit voor het wegvallen van »elke beperkende bepaling voor de toelating van studenten aan de Vrije Universiteit« enz.

Hierop luidt mijn bescheid aldus. Beperkende bepalingen voor toelating kent de Vrije Universiteit niet. Althans niet rechtstreeks. Wel heeft de Universiteit beperkende bepalingen voor de promotie. Die wil ik inderdaad doen wegvallen. Wijl de Vrije Universiteit m.i. niet behoort te zijn een afgescheiden instituut, maar bestemd moet zijn voor het gansche volk.

Doch is daarmêe ook slechts eenigermate in strijd, dat ik de Vrije Universiteit en de School te Kampen minder gaarne door de Haagsche Synode zie toegelaten als instituut ter opleiding van predikanten in haar Genootschap? als instituut, om jongelieden geschikt te maken voor eene positie, welke het acht te zijn in strijd met God's Woord?

Zoodra het onderwijs dan insloeg bij de studenten, vat op hunne consciëntie kreeg, zou de hoogleeraar zich moeten terugtrekken. Dat zou dan moeten voorkomen worden. Anders kwam van het doel, dat de studenten zich straks aan de synodale organisatie onderwierpen, niets terecht.

Maar zou nu inderdaad voor de Vrije Uni-